

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

Paul Kun

Noile medii, îndeosebi Internetul, au stârnit dezbateri deosebit de aprinse, mulți intelectuali umaniști avertizând asupra pericolelor mortale pe care le implică acestea.

Nu cred că este vorba, în acest caz, numai despre o teamă firească de noutate, de necunoscut; multe din aceste critici sunt, măcar în parte, justificate. Ele ne amintesc unele din temerile pe care le-au trezit, la vremea lor, invenții sau descoperiri ca locomotiva, avionul, curentul electric sau teoria evoluției speciilor. Orice nouă invenție, descoperire sau teorie presupune anumite riscuri, anumite dezavantaje, sau costuri. A le respinge exclusiv din acest motiv, înseamnă a ignora atât avantajele lor – sensibil mai mari decât cele ale lucrurilor sau cunoștințelor pe care le înlocuiesc – cât și faptul că și acestea din urmă presupun riscuri, costuri specifice, deci opunându-ne nu câștigăm nimic, riscând totuși să pierdem ceva.

În acest studiu îmi propun să examinez și să prezint câteva astfel de critici, încercând să determin costurile acestor noi mijloace de comunicare. Apoi, voi

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

propune o modalitate nouă de a interpreta acest fenomen, care înseamnă și o schimbare de perspectivă în ce privește mass-media tradițională. În fine, voi încerca elaborarea unui argument în favoarea utilizării acestor medii în educație.

I

Unul din motivele principale ale neîncrederii față de aceste noi mijloace de transmitere a informației nu este legat de anumite limite inerente oricărui mijloc material ci, paradoxal, de lipsa unor astfel de limite: noile medii au posibilități incredibile de a livra informația, care depășesc cu mult capacitatea noastră naturală de asimilare și prelucrare. Este vorba, în primul rând, despre posibilitățile exponențiale de a te informa: programe de mai puțin 10 kb te pot informa continuu, cvasi-instantaneu asupra tot ceea ce se petrece – în orice domeniu de interes – semnificativ, oriunde pe glob; alte programe îți asigură accesul la versiunile electronice ale unor jurnale, într-o cantitate fabuloasă, de 6-700 de ziare. Există sute de canale de radio și televiziune care emit pe Internet. Accesul la transmiterea informației a încetat de a mai fi apanajul marilor firme: orice student la informatică poate, cu un computer, o conexiune la Internet și o cameră de web, să-și facă propriul post de radio sau televiziune. Mulți din intelectualii umaniști sunt înspăimântați de această explozie informațională și de probabilele consecințe ale acesteia. Aceasta cu atât mai mult cu cât în măsura în care te informezi pe Internet,

devii, volens-nolens, informant, sursă de informații pentru restul rețelei. Paul Virilioⁱ se ocupă de acest ultim aspect și vorbește despre o adevărată telesupraveghere globală, referindu-se mai ales la camerele video (*web-cam*). Generalizarea acestui regim al imaginii determină o degradare, un crah al ei: *„Ochi pentru ochi, concurența dintre iconi este la ordinea zilei și această concurență, mondializându-se ca toate celelalte lucruri din epoca pieței economice planetare, este destabilizantă pentru regimul imaginilor televizate, altfel spus pentru ansamblul informației iconice”*ⁱⁱ. El dă ca exemplu al acestei generalizări a telesupravegherii cazul unei americance, June Huston, obsedată de fantome, care și-a împânzit casa cu camere video, în cele mai intime și inaccesibile locuri cu putință, și care transmit, 24 de ore din 24, imagini în direct pe Internet. Declarațiile tinerei ne indică și motivul pentru care a procedat astfel: *„Îmi este teamă de fantome. Toată lumea știe că sunt paranoică, dar nimeni nu înțelege faptul că prezența semenului mă înspăimântă și mai mult; nu vreau ca oamenii să aibă un acces fizic la spațiul meu. Aceasta făcea ca, până la apariția Internetului, să nu fiu capabilă să primesc un ajutor din afară”*ⁱⁱⁱ. Cu alte cuvinte, Internetul este, pentru ea, o modalitate de a comunica – și astfel, de a exorciza – semenilor teama pe care i-o provoacă ideea că locuința ei ar fi bântuită de fantome. Ideea că este privită – sau că ar putea fi privită – tot timpul, îi permite să înfrunte mai ușor această teroare: neputând suporta prezența celuiilalt, neputând să-i accepte prezența nemijlocită, ea se calmează devenind (potențial) prezentă pentru acesta. Privirea celuiilalt este cârja care o ajută să-și înfrunte demonii. După cum se poate observa,

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

exemplul este destul de ambivalent, este destul de dificil de înțeles prin ce ar fi mai avantajoasă, situația anterioară: telesupravegherea globală presupune și anumite câștiguri, deloc negliabile.

Multimedia, consideră Virilio, „înseamnă distrugerea modelului mediatic tradițional, înfrângerea acestuia. Ecran contra ecran, monitorul computerului casnic contra aparatului de recepție tv., o înfruntare pentru cucerirea pieții percepției globale. Piață a iconului mai mult decât a idolului^{iv}, al cărei control va deschide mâine o nouă eră etică și estetică”. Virilio atinge aici un aspect important al noilor medii, anume faptul că imaginea vizuală, cvasi-perceptivă, înlocuiește cuvântul, construcția ideatică. Noile medii ar reprezenta, de aceea, un regres, o „analfabetizare” a privitorului, prin eliminarea oricărui demers interpretativ, intelectual. Noile medii apar, spre deosebire de cele vechi, ca o prelungire mai curând a organelor noastre de percepție, a văzului, decât a gândirii, a intelectului.

Bernard Noel^v susține și el că această domnie a vizualului are consecințe nefaste: „comunicarea devine o piață care face comerț cu vizibilul, odată ce imaginea este singurul ei produs.” Această piață înglobează întreaga economie, dar pentru ca totul să funcționeze perfect, trebuie ca libera circulație a imaginilor să nu cunoască nici o restricție. Efectul pervers al acestui fenomen este o subiectivizare a imaginii: „marfa comunicării nu va mai fi decât o marfă mentală, iar societatea care se va naște va fi una a acordului cu evidența”. Prin comerțul cu imagini, societatea de comunicare va reuși ceea ce nici un regim totalitar nu a reușit să producă prin intermediul

ideologiei: „o adeziune naturală”, conchide autorul. Caracterul cvasi-perceptiv al noilor medii poate, desigur, să producă un astfel de efect, dar el nu-i aparține în mod exclusiv: oricine răsfoiește o publicație poate să vadă prezența mult mai pregnantă a imaginii în detrimentul textului, comparativ cu publicațiile din secolele trecute. Este vorba aici mai curând de un efect al imaginii, al iconului, cât de unul al mediului prin care este vehiculat. Internetul nu se reduce, deocamdată, la iconic: cele mai mari biblioteci, librării etc. pot fi accesate de pe Internet. Documente rare sau importante, care altădată necesitau fonduri importante pentru deplasări etc, pot fi consultate pe Internet. Grupurile de discuții, „cafenelele filosofice virtuale” au dus la eliminarea distanțelor și a barierelor fizice și la apariția unei vieți intelectuale deosebit de intense. Apoi, ar mai fi de observat faptul că acest acord presupune o anumită conjuncție a iconicului cu economicul. Ori, Internetul pare, cel puțin deocamdată, orientat într-o direcție contrară pieții de mărfuri: informația este tratată mai curând ca o formă de comuniune (de cuminecare) decât ca una de teaurizare. Desigur, există tendințe contrare, legate mai ales de utilizarea Internetului în scopuri economice, dar unul din conceptele fundamentale care au determinat explozia informațională este cel de „freeware”, adică programe, respectiv informații gratuite.

Această dominație a iconicului poate conduce, consideră Virilio, la o orbire globală, prin pierderea contactului direct, nemijlocit cu realitatea fizică, cu faptele. Progresiva digitalizare a informației fiind însoțită de declinul senzațiilor imediate, *„va determina ca apropierea „analogică” de semen să lase locul exclusiv*

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

verosimilității numerice a îndepărtatului...”. Vedem aici evidențiat exclusiv una din fețele fenomenului, ignorarea faptului deloc nesemnificativ al apropierii (și prin aceasta, al apropierii) îndepărtatului, micșorarea sau dispariția distanțelor fizice, culturale etc. În plus, apare o imagine ușor idilică asupra contactului nemediativ cu celălalt, ceea ce am putea numi „mitul imediatității”, al nemijlocirii acestui contact. Prin ce este mai fidel un contact direct cu semenul, când acesta este unul intelectual și nu fizic, de un schimb de informații și nu unul de umori. Desigur, Virilio vizează mai ales situațiile în care cunoașterea nemijlocită, personală – de genul „îl cunosc pe Popescu”, cu sensul de „am copilărit cu Popescu, îi cunosc părinții, am fost colegi la școală etc” - este înlocuită de cea informațională – de genul „îl cunosc pe Popescu”, cu sensul de „am citit despre el, am auzit de el etc”. Pericolul nu este legat de existența celor două, ci de confundarea lor, adică, de exemplu să consideri că știi ce s-a petrecut în Kosovo, pentru că ai văzut pe Internet imagini sau alte informații despre ce s-a petrecut acolo. Riscul acesta este legat de regimul iconic și el afectează toate mediile care utilizează iconi, iar Internetul nu poate fi considerat mai riscant decât celelalte, din acest punct de vedere. Dimpotrivă, spre deosebire posturile de televiziune, care exprimă unilateral un anumit mod de a vedea (de fapt de a interpreta) evenimentul,

Internetul permite afirmarea oricărui mod, permițând astfel denunțarea efectului de real produs de iconicitate: singurul post de radio independent din Iugoslavia lui Miloșevici, care a prezentat informații alternative la cele difuzate de canalele oficiale, a fost unul care emitea pe Internet. Cu toate eforturile cenzurii,

el nu a putut fi desființat, tocmai datorită structurii deschise a Internetului.

Un alt motiv de spaimă este dat de transparența totală a comunicării, de dispariția intimității. Denis Duclos^{vi} notează: „În momentul în care, evitând orice dezbatere publică, a fost votată în Franța o lege care permite accesul fiscului la numărul de asigurare socială și în care a fost propusă crearea unei mari bănci de date a poliției, trebuie să ne întrebăm asupra tentației de a subordona societatea informației și transparenței. Fascinația „liberticidă” care se dezvăluie aici nu ține numai de incorigibila tendință a puterii”. Este de notat, însă, că raporturile dintre libertate și transparență sunt mult mai complexe, transparența, accesul cât mai larg la informație fiind, în fond, un element fundamental al libertății. Ceea ce ucide libertatea nu este transparența, ci mai curând, monopolul asupra informației, posibilitatea de a-i priva pe alții de accesul la aceasta. Desigur, rămâne problema respectului față de intimitatea fiecăruia, dar aici soluțiile sunt de natură mai curând tehnică: există un mecanism gratuit de criptare a mesajelor, există programe care restricționează accesul la fișiere, computere, rețele etc. Desigur, există și reversul, dar acesta numai ca infracțiune. Problema penalizării accesului neautorizat la informații este una juridică pe care multe țări au rezolvat-o. Altfel, Internetul nu se dovedește a fi mai failibil decât alte medii de stocare a informațiilor.

Dar Duclos nu acuză numai acest aspect: „*practicile populare ale computerului arată dorința de a se cufunda în virtual. Branșarea tuturor oamenilor le permite să se întâlnească și să fuzioneze într-un fel de*

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

colectivitate-lume reunită virtual". Dacă pentru filosoful Teilhard de Chardin constituirea acestei „noosfere” este un stadiu în expansiunea spiritualului în univers, pentru Duclos este începutul unui coșmar: „Astfel se impune imaginea unei mașini autoguvernată, care produce o grilă intelectuală a lumii care poate fi adaptată corpurilor și acțiunilor indivizilor. Cu aceasta vrea să se contopească adeptul mitului unei societăți omenești conduse de informație, infoantropul. El este fabricat în marile întreprinderi care au devenit laboratoarele comportamentului gregar, în contradicție flagrantă cu idealul democratic. El acceptă ideea unei inteligențe automate care comandă trupurile și se hrănește cu ele, așa cum inteligența omenească se naște din conexiunile neuronilor. Un spirit produce trupul, un trup care să fie un spirit.”^{vii} În consecință, Duclos crede că pretinsa eficacitate a noilor medii se bazează pe o imensă uniformizare culturală, pe impunerea „unui pas cadențat – cadența procesoarelor -, în care oamenii sunt sortiți să devină la de impersonali ca și memoriile computerelor, să nu mai vorbească o limbă de lemn, ci una de circuit imprimat, să se supună fără șovăire și să fie aruncați la gunoi în clipa în care apare o bănuială de omenie sub taylorizarea lor mentală”. Toată această mecanizare a comunicării conduce la o aplatizare a tensiunilor, la apariția unui consens artificial, generat de rețea și nu de armonizarea participanților. El adaugă, ușor nostalgic: „în limba de lemn, cel puțin, erau așchii”. Viziunea lui Duclos este, însă, discutabilă, în măsura în care ținem cont de faptul că uniformizarea mediului nu implică și uniformizarea mesajului: Internetul s-a dezvoltat într-o manieră care contrazice imaginea unei mașini autogu-

vernate și uniformizatoare: este o rețea complexă, ce se dezvoltă în toate direcțiile, în funcție de interesele (cognitive sau de alt fel) celor care – în mod liber – aderă la ea. Funcționarea și, deci, influența acesteia este locală: fiecare caută informația (respectiv conexiunile) care îl interesează, ignorând restul. Nu există o organizare ierarhică a rețelei care să justifice o asemenea apropiere de funcționarea statului totalitar.

Pentru a face mai acceptabilă o asemenea apropiere, Duclos încearcă să construiască o variantă totalitară a liberalismului economic, plecând de la teoria „mâinii invizibile” despre care Adam Smith afirma că controlează piața capitalistă de mărfuri. Teoria a fost preluată, în matematică, de John von Neumann, părintele teoriei jocurilor, care afirma că o informare exactă a agenților economici asupra exigențelor pieței le-ar putea regla comportamentul mult mai bine decât constrângerea, fie ea și etică. Duclos încearcă să evidențieze astfel ideea unei manipulari care acționează nu prin restrângerea accesului la informație, ci prin garantarea unui acces deplin la aceasta, idee complet străină semnificația afirmației lui von Neumann, care se referă la agenți economici raționali, care se conduc după un principiu economic rațional, principiul maximizării profiturilor și a minimizării costurilor, constrângerea rațională fiind mult mai puternică decât cea morală. Duclos face apel și la Norbert Wiener, care considera că numai o mașină matematică va putea face ca statul mondial să devină o realitate care să înlocuiască haosul și dezordinea actuală. Astfel, noile medii devin, pentru Duclos, instrumentul prin care diversitatea, în toate formele ei culturală, socială, economică, politică, este condamnată. Dincolo

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

de faptul că diversitatea nu este o virtute în sine, se impune necesitatea de a evalua posibilitățile pe care le avem la dispoziție pentru a alege acele sisteme care ni se par cele mai avantajoase. Libertatea nu există în afara posibilității de a alege, iar alegerea trebuie să aibă un fundament, o justificare pentru a fi efectiv o alegere. Altfel, nu noi alegem, ci suntem aleși. Chiar dacă teoria jocurilor propune un aparat matematic unitar pentru efectuarea unor alegeri raționale, nu există pericolul unei convergențe materiale a acestora, odată ce listele de preferințe sunt dictate de interesele fiecăruia dintre noi. Încă odată, uniformitatea mediului nu implică uniformizarea mesajului.

În consecință, concluzia apocaliptică a lui Duclos, după care „*formula actuală a unei „narcoinfocrații” se compune din 3 ingrediente principale: gândirea binară, narcoza chimică a subiectului, poliția informatică*” ni se pare, eufemistic vorbind, ușor exagerată.

Scriitorul japonez Kenzaburo Oe^{viii} adoptă o poziție mai puțin distructivă decât confracții săi, dar preocupată de respectul față de o anumită continuitate culturală: „*Mai întâi, cred că este util, pentru o dezvoltare pozitivă a noilor medii, să se stabilească între ele și vechile medii un fel de buclă de feedback. Să stabilim o legătură, chiar și parțială, între exprimarea oamenilor pe Internet și această media mai veche care este cartea, prin reluarea sub forma unei cărți a discuțiilor purtate prin intermediul poștei electronice și prin urmărirea efectului pe care aceasta îl are. Nu este acesta un demers pertinent ?*” Propunerea lui Oe vine, în principal, din teama că vechile medii vor fi complet

înlocuite și deci vor cădea în uitare, de cele noi. Dezvoltarea noilor medii nu exclude interacțiunea lor cu cele tradiționale: cele mai mari librării sunt cele de pe Internet. Cartea electronică nu a înlocuit ci a îmbogățit conceptul de carte, în deosebi cu elemente de interacțivitate etc. Raporturile dintre noile medii și cele tradiționale depind mai curând de oameni, de utilizatorii lor, decât ele însele. Oe intuiește acest aspect atunci când propune soluții pentru eliminarea pericolului dispariției mediilor tradiționale.

Mai există la Oe o teamă pe care el o formulează cu o mare sinceritate, anume aceea a uniformizării lingvistice: *„Într-o epocă în care statele, relațiile internaționale și chiar întreaga planetă sunt strivite de limba unei singure puteri, rețeaua Internet poate reprezenta un mediu de rezistență pentru indivizi. Dar, foarte des, cuvintele indivizilor sunt împrumutate de la grupul dominant; ele trag după ele și sensul acestei dominații și acceptarea acesteia”*. Teamă ca tinerii japonezi, care reprezintă majoritatea celor care au adoptat aceste medii, să nu-și piardă identitatea culturală, să nu fie asimilați lingvistic, să nu adopte fără rezerve și fără diferențe limba și cultura anglo-americană este cel mai important factor care îl reține de la o acceptare a acestora. Este însă, interesant că asta numai în măsura în care aceste medii nu sunt utilizate în vederea întăririi identității culturale japoneze, lucru care nu este exclus în mod apriori: Internetul poate deveni mediul afirmării și întăririi identității culturale pentru toate comunitățile umane. Teamă nu privește instrumentul în sine, ci utilizarea care i se poate da. Ori, modul în care este structurat Internetul, ca o rețea universală, plurilingvistică, care se dezvoltă

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

mai curând pe orizontală decât pe verticală, nimic nu se opune constituirii unor „motoare” de promovare a identităților culturale, oricare ar fi ele. Considerăm atitudinea lui Oe ca fiind cea mai apropiată de posibilitatea unui dialog asupra eficienței utilizării noilor medii în dezvoltarea programelor educaționale. Celelalte atitudini prezentate poate sunt mai coerente sau mai seducătoare, dar caracterul lor apocaliptic poate fi sublim, dar cu siguranță este inefficient. Boicotarea acestor noi medii nu poate decât să influențeze ritmul, nu și direcția dezvoltării lor. Pentru a o influența pe cea din urmă trebuie să iei în considerare utilitatea lor.

II

Analiza acestei utilități presupune nu numai modificarea atitudinii afective față de aceste medii, ci și a atitudinii cognitive, schimbarea arsenalului conceptual și a grilelor de interpretare pentru înțelegerea lor. Regis Debray^{ix} propune, în acest scop, o nouă disciplină, care să adopte ca obiect de studiu revoluția multimedia, disciplină pe care o numește „mediologie”. Aceasta își propune „să analizeze funcțiile sociale superioare” (religie, artă, ideologie, politică) în raporturile lor cu mijloacele și mediile de transmitere și de transport al informației. Mediologia operează o schimbare importantă de paradigmă: nu mai avem de-a face cu construirea unei opoziții între noile medii și vechile instrumente intelec-

tuale, ci cu constituirea unui domeniu autonom în care noul și vechiul sunt integrate. Punctul sensibil și centrul de gravitație al reflecției mediologice este intermediarul, *"este zona încă imprecisă, vagă a interacțiunilor dintre tehnică și cultură, sau interferențele dintre tehnicile noastre de memorare, transmitere și deplasare, pe de o parte și modurile noastre de gândire, de cunoaștere și de organizare, pe de alta"*.^x Noile medii nu trădează sarcina celor tradiționale, ci o pun în evidență mai bine, astfel încât putem înțelege trecutul mai bine analizând evoluția prezentului în viitor. Mediologii se ocupă de efectele de structurare culturală a unei inovații tehnice (scrierea, tipăritul, calculul numeric, dar și telegraful, bicicleta sau fotografia) sau, în sens invers, de schimbările tehnologice produse de o urgență socială sau culturală (din știință, religie sau mișcări de idei). Ei nu se ocupă direct de medii, ci de raporturile lor cu celelalte regiuni ale realului. Este, în esență, un discurs asupra medierii, a legăturii dintre sentiment și mașină, dintre dispoziție și dispozitiv. Mediile nu mai sunt concepute ca fiind niște mașini oarbe, care ne influențează în mod nefast destinul, ci care forme de legătură între noi și realitate, dintre noi și semenii noștri: ceea ce unește este mai important decât ceea ce desparte.

Debray dă câteva principii care pot sta la baza mediologiei și care trebuie luate în considerare atunci când vrem să facem o evaluare a cât de cât nepartizană a noilor medii. Nu le voi analiza aici, ci mă voi mărgini la a le enunța:

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

1. transmiterea trebuie distinsă în mod radical de comunicarea informației, chiar dacă ele tind astăzi să se confunde;

2. dacă omul este un animal care are o istorie, transmiterea nebiologică, artificială, a caracterelor dobândite este un alt nume al culturii omenești. Animalele comunică dar nu transmit, ele cunosc mesajul prin intermediul semnalului, dar nu și moștenirea cumulativă a urmelor;

3. mijloacele de transmitere – sau vehiculele mediatore ale simbolicului – au o natură dublă: la dispozitivele tehnice (suprafețe de înscriere a semnelor, proceduri de codificare, aparate de difuzare) se adaugă dispozitivele organice (instituții, limbi, ritualuri). Această prezență a unui aparat, a unei instituții ierarhizate deosebește o transmitere de simplul act de comunicare;

4. obiectul transmiterii nu preexistă mecanismului transmiterii sale. Avalul reprezintă amonte.

5. modurile de transmitere simbolică nu sunt separabile de modurile de transport fizic, a căror conjuncție configurează o „mediasferă” tehnic determinată (adică un anumit spațio-timp). Abordarea mediologică caută să cuprindă în aceeași viziune mașinile simbolice și locomotivele (în cazul nostru, computerele și rețelele);

6. mijlocul sau dispozitivul vehicular nu este dat în mod imediat în experiența sensibilă. El trebuie să fie construit printr-o operație de analiză intelectuală. Atunci se poate observa că noțiunea de mediu-mijloc trimite în mod inevitabil la cea de mediu înconjurător (orientându-

ne către edificarea unei ecologii culturale), iar aceasta ne trimite, la rândul ei, către cea de mediere tehnică (ca resort al procesului de hominizare),

Mediologia, spre deosebire de abordările critice prezentate anterior, presupune dărâmarea zidului care separă tehnica - resimțită de acestea din urmă ca fiind anticulturală – și cultura – percepută ca fiind antitehnologică. Supoziția comună abordărilor critice este această antiteză căreia mediologia îi opune gândirea lor sistematică, una prin cealaltă, una pentru cealaltă.

III

Am văzut în prima parte a acestui studiu care sunt pericolele care ne pândesc din adoptarea noilor medii. Multe din aceste pericole sunt reale, chiar dacă prezentarea este parțială, trunchiată și minată de prejudecăți. Faptul acesta poate părea mai important chiar decât pericolele însele. Este rațional să evităm pericolul, este irațional să perseverăm. Această atitudine se sprijină însă pe cel puțin două supoziții a căror validitate rămâne de demonstrat: 1. că există alternative mai puțin periculoase, dar la fel de eficiente; 2. că pericolele în cauză sunt inevitabile.

NOILE MEDII ȘI EDUCAȚIA

Prima supoziție este destul de greu de susținut, odată ce noile medii s-au impus tocmai prin creșterea spectaculoasă a interacțiunilor informaționale în câmpul societății contemporane fără ca pericolele induse să fie proporționale cu impactul lor. Desigur, se poate obiecta, spunându-se că este prea devreme pentru a putea determina consecințele catastrofale. Problema care se naște este, însă, insolubilă: în ce măsură putem provoca o catastrofă încercând s-o evităm ? Care ar fi consecințele stopării și eliminării progresive a Internetului din viața comunității umane ? Greu de imaginat. Să încercăm, însă, să ne reprezentăm situația ca fiind similară cu aceea a unui individ obligat să renunțe la dezvoltarea musculaturii, sub motivul foarte rațional că o musculatură prea dezvoltată te transformă potențial într-un pericol pentru semenii tăi mai puțin dotați fizic. Evident, renunțarea la antrenamente este un preț prea mare pentru câștigul – ipotetic – care poate fi tras din asta. Soluția ne indică, în plus, și faptul că percepția problemei este eronată: nu musculatura este cauza comportamentului agresiv, ci educația. Pericolul, chiar real, nu rezultă din tehnologia însăși, ci din modul în care înțelegem să o folosim. În consecință, renunțarea la tehnologie nu reprezintă, în sine o soluție, fie și pentru faptul că tehnologia nu primește o utilizare mai puțin periculoasă, ci este privată de orice utilizare.

A doua supoziție este și ea destul de greu de susținut, atâta vreme cât ea nu ia în considerare decât o parte destul de redusă a istoriei mijloacelor, anume cea a eșecurilor în evitarea pericolelor. Atitudinea aceasta poate fi înțeleasă mai ușor dacă ne gândim că, de exemplu, una dintre obiecțiile aduse introducerii

locomotivelor cu aburi era faptul că ele vor speria vitele de pe câmp și producția de lapte va fi serios afectată. Vorbim astăzi de poluare ca o consecință nedorită a utilizării locomotivelor cu aburi – printre altele; înlocuirea lor cu locomotive electrice a fost justificată și de faptul că aceste dezavantaje – zgomotul asurzitor și poluarea atmosferică – au fost luate în calcul. Dar, dacă cântărim criticile, vedem foarte ușor că poluarea atmosferică a cântărit mai mult decât cea sonoră. Morala este că impactul este încă greu de determinat și, cu atât mai mult, caracterul inevitabil al pericolelor presupuse de noile medii.

În ultimă instanță, noile medii reflectă complexitatea societății în care trăim, aspectele pozitive și negative ale acesteia. A încerca să epurăm defectele acesteia este, desigur, ceva lăudabil, dar de cele mai multe ori utopic. Ori, dacă nu putem reuși cu societatea, cum am putea reuși cu ceea ce nu este decât o parte, imaginea ei?

Cred că o atitudine mai pragmatică, mai modestă se impune. Nu putem reduce efectele negative ale noilor medii decât dezvoltându-le efectele pozitive. În felul acesta vom putea înțelege cum ne putem dezvolta odată cu ele fără să ne pierdem pe noi înșine. Eficacitatea lor trebuie pusă în serviciul dezvoltării personalității umane. Numai astfel putem contracara efectele negative. Utilizarea noilor medii în procesul educației poate reprezenta intrarea într-o nouă etapă, superioară a evoluției speciei umane. Promisiunile depășesc cu mult pericolele. În această situație este rezonabil să ne asumăm riscul, să-l înfruntăm, prudența fiind irațională.

NOTE:

ⁱ *Oeil pour oeil, ou le krach des images*, www.monde-diplomatique.fr-1998-VIRILIO-10143.htm.

ⁱⁱ Virilio, *Op.cit.*

ⁱⁱⁱ *Idem.*

^{iv} Virilio joacă aici pe ambiguitatea semantică a termenului, care trimite atât la idolii lui Bacon, cât și la ideile lui Platon.

^v *La castration mentale*, ed. POL, Paris, 1997.

^{vi} *Haine de la pensée*, www.monde-diplomatique.fr-1999-DUCLOS-11539.html

^{vii} *Op.cit.*

^{viii} *Internet et moi*, www.monde-diplomatique.fr.-1998-12-OE-11473.html

^{ix} *Qu'est-ce que la médiologie ?*, www.monde-diplomatique.fr-1999-DEBRAY-12314.html

^x *Op.cit.*